

УДК 94:32.019.5](1-22)“1943/1950”
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2023/2.15>

Шамрай О.Г.

Черкаський державний технологічний університет

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЧИННИК ІДЕОЛОГІЗАЦІЇ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОВОЄННОГО СЕЛА (1943–1950 РР.)

У статті всебічно розглядається роль засобів масової інформації як чинника ідеологізації повсякденного життя та культурно-освітніх процесів в українському повоєнному селі.

Із використанням проблемно-хронологічного методу та контент-аналізу з'ясовано спектр періодичних видань в Україні у роки повоєнної відбудови (1943–1950 рр.) з огляду на поширеність у сільській місцевості, а також їх тематичну спрямованість. Встановлено, що ЗМІ на селі були представлені переважно періодичною пресою – центральними, обласними та районними газетами, а з часом набуло поширення дротове радіомовлення. Зазначені засоби масової інформації були потужним і практично безальтернативним джерелом інформації, з якого сільське населення під кутом компартійної пропаганди дізнавалося про події внутрішнього і зарубіжного життя.

Зміст газет, що поширювалися серед населення у повоєнні роки, у тому числі і в сільській місцевості, був ідеологізований, незалежно від типу видання. Усі центральні, обласні та районні газети були органами ЦК, обкомів та райкомів партії і відповідно контролювалися ними. На сторінках газет системно і послідовно висвітлювалась робота колгоспів, МТС, інших причетних до сільськогосподарського виробництва організацій. Інформація про хід сільськогосподарських робіт обов'язково і в більшості випадків штучно і пафосно прив'язувалася до виконання завдань, що впливали з партійних рішень.

Під кутом зору партійної пропаганди подавалася інформація і в радіопередачах, у яких значне місце відводилося також музично-пісенним передачам, записам драматичних творів та концертів художньої самодіяльності.

У статті зроблено узагальнюючий висновок про те, що засоби масової інформації у повоєнний період (1943–1950 рр.) були повністю підпорядковані панівній тоді компартійній ідеології і були чинником ідеологізації життя українського повоєнного села.

Ключові слова: періодична преса, радіомовлення, районні газети, пропаганда і агітація, культурне середовище.

Постановка проблеми. Засоби масової інформації завжди були важливим чинником суспільного життя, одним із найдієвіших каналів поширення інформації, засобом впливу на формування громадської думки та ідеологічного світогляду населення. Саме тому ЗМІ, як багатогранне і багатоаспектне явище, потребує всебічного вивчення, передусім їх ролі у ключові періоди історії України і, зокрема, доби повоєнної відбудови 1943–1950 рр.

У повоєнний період засоби масової інформації в українському селі були представлені переважно газетною періодикою, а з часом і дротовим радіомовленням. Попри наявні напрацювання з цієї проблематики, багато її аспектів залишаються недостатньо дослідженими, передусім на регіональному рівні. Звернення до теми засобів масової інформації набуває актуальності, оскільки вони були потужним і практично безальтернативним джерелом інформації, з якого сільське населення

під кутом компартійної пропаганди дізнавалося про події внутрішнього і зарубіжного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясовано, що проблемі впливу засобів масової інформації на формування ідеологічного світогляду та культурно-освітнього середовища українського села у повоєнний період увага почала приділятися лише останнім часом. Дотично цієї теми у своїх публікаціях торкалися Д. В. Костюк [1, с. 79–86], О. О. Федотова [2, с. 142–147], В. М. Мельниченко [3, с. 31–33]. Однак предметом окремого дослідження ця проблема не була. Невирішеними є низка питань загальної проблеми щодо ролі і місця панівної ідеології тоталітарної системи при задоволенні інформаційних потреб сільського населення України повоєнного часу, які досліджуються у цій статті. Тому детальний і комплексний розгляд цієї проблеми дасть можливість з'ясувати роль і місце ЗМІ у системі ідеологічного впливу на суспільне

життя та культурно-освітні процеси в українському селі.

Постановка завдання. Мета статті полягає у тому, щоб на основі опрацювання архівних джерел та наукової літератури визначити місце засобів масової інформації як складової ідеологічного впливу тоталітарної системи на свідомість селян при задоволенні інформаційних потреб сільського населення України повоєнного часу.

Виклад основного матеріалу. У повоєнний період важливою складовою процесу ідеологізації духовного життя українського селянства виступали засоби масової інформації, які були представлені на селі переважно періодичною пресою, а з часом і дровим радіомовленням. Найближчими до сільського життя були районні газети, випуск яких у складних умовах почали налагоджувати в усіх районах областей України невдовзі після звільнення їх від окупантів. Всі вони, без винятку, були органами райкомів КП(б)У та районних Рад народних депутатів трудящих.

Одна з перших відновлених районних газет вийшла в Хоролі Полтавської області у жовтні 1943 р. Друкувалася вона в Харкові, оскільки поліграфічна база області була майже повністю знищена або вивезена окупантами [4, с. 74]. Вже у листопаді 1943 р. районні газети виходили у 18 районах області тиражем 500 примірників, а у 8 районах випуск газет відновити не вдалося із-за відсутності паперу [5, с. 76–77].

В іншому районі Полтавської (нині – Черкаської) області – Драбівському, випуск районної газети відновився 1 березня 1944 р. Громадськими кореспондентами газети (сількорами) у той час стали 76 активістів місцевої преси. З накладу районної газети, що складав 750 примірників, 650 газет отримували сільські читачі. Крім того жителі сіл району отримували в 1944 р. 333 примірники центральних та республіканських, 169 обласної газет [6, с. 71–72].

В Дніпропетровській області на кінець 1945 р. тираж усіх районних газет складав 47 тис. примірників. І в наступні їх тираж зростав повільно. Так, у 1949 р. сумарний тираж районних газет Дніпропетровщини, що виходили у 26 районах, складав 52 тис. примірників [7, с. 424].

Зміст газет, що поширювалися серед сільського населення у повоєнні роки, був надмірно ідеологізований. Усі центральні, обласні та районні газети були органами ЦК, обкомів та райкомів партії і відповідно жорстко контролювалися ними. Так, тільки у другій половині 1945 р. 12 райкомів КП(б)У Дніпропетровської області на засіданнях

бюро заслухали звіти про роботу районної преси. В червні того ж року обком партії провів обласний семінар редакторів, на якому ті звітували про свою роботу.

В районних газетах того часу практично були відсутні рубрики, які цікавили пересічного читача, так званого «обивателя» – побутові поради, хроніка надзвичайних подій місцевого значення, неофіційна інформація про громадське життя тощо. Натомість друкувалися дописи громадських кореспондентів – сількорів, які призначалися партійними та комсомольськими організаціями. Сількорівський (як і робкорівський) рух створював видимість демократії і сприяв популяризації радянської преси.

В газетах особлива увага приділялася пропаганді передового виробничого досвіду. Причому, це робилося у наказовому тоні з боку партійних комітетів. Наприклад, бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У своєю постановою від 13 березня 1946 р. зобов'язувало редакторів обласних газет «Зоря», «Днепровская правда» і редакторів районних газет опублікувати до 20 березня статті або лекції відомих механізаторів Марка Озерного і Надії Кошик про те, як вони досягли високих врожаїв кукурудзи і проса. Такі ж вказівки отримав і голова облрадіокомітету [8, с. 31].

Працюючи в жорстких рамках партійних директив, редакційні колективи на сторінках своїх газет системно і послідовно висвітлювали роботу колгоспів, МТС, інших причетних до сільськогосподарського виробництва організацій. Інформація про хід сільськогосподарських робіт обов'язково і в більшості випадків штучно і пафосно прив'язувалася до виконання завдань, що випливали з рішень чергового Пленуму ЦК чи «вказівок і порад товариша Сталіна».

Шпальти газет рясніли інформацією про хід польових робіт і стан справ у тваринницькій галузі; у розрізі кожного господарства містилися статистичні показники виконання планів та взятих соціалістичних зобов'язань. Всі ці матеріали подавалися під такими «ідеологічно витриманими» та мобілізуючими заголовками і рубриками, як «Щоденно підвищувати свій ідейно-політичний рівень», «Велика Жовтнева революція – джерело нашої сили» («Ленінським шляхом», Великобагачанський район Полтавської області [9, с. 2].

З районних газет сільські читачі отримували інформацію про роботу закладів освіти, культури, охорони здоров'я. Матеріали на цю тему створювали атмосферу невпинного поліпшення умов життя громадян і постійної турботи партії і особисто Сталіна.

Регулярно вміщувалися повідомлення та огляди міжнародних подій, тональність яких відповідала тогочасній атмосфері «холодної війни».

Варто зазначити, що подаючи для читачів інформацію про роботу центральних партійних та державних органів виключно у позитивному світлі, районні та обласні газети водночас вміщували й гостро критичні матеріали щодо місцевого життя, що в цілому можна оцінювати позитивно. Так, наприклад, в газеті «Будівник соціалізму» (Гадяцький район Полтавської області) від 19 червня 1947 р. йшлося про те, що в артілі «Комунар» Лютенської сільської ради занепадала трудова дисципліна: «на роботу колгоспники виходять пізно – в 8–9 годин. Одержавши наряд, вони ще заходять додому, потім виходять в поле. В 6–7 годин вечора ще на полі залишається зовсім мало людей, окремі працюють лише до обіду. Проте голову колгоспу т. Перетятяка це не турбує» [10, с. 2].

Вбачаючи в пресі важливий канал ідеологічного впливу на свідомість сільського населення, партійні комітети особливого значення надавали поширенню періодичних видань серед жителів села. Секретар Гадяцького райкому КП (б) У Полтавської області І. Тягло у статті «Преса – в маси», вміщеній у районній газеті «Будівник соціалізму» за 19 вересня 1948 р., наголошував, «що розповсюдження серед населення газет, журналів, літератури є не другорядною справою, а важливою ділянкою ідеологічної роботи» [11, с. 2].

Великого значення в агітаційно-пропагандистській та культурно-виховній роботі надавалося радіомовленню. Свідченням цього стала постановою ЦК КП(б)У і РНК УРСР про поліпшення радіофікації і радіомовлення (1944 р.). Особлива увага зверталася на завершення розпочатого відразу після визволення будівництва (1943 р.) радіостанцій у Києві, Дніпропетровську і Харкові. На час повного визволення території України радіомережа вже мала 450 трансляційних радіовузлів і 613,8 тис. радіоточок (близько 60 % довоєнної кількості) [12, с. 438].

Як і в інших регіонах України, ще в період триваючих бойових дій на фронтах Другої світової війни, в сільських районах центральних областей, вживалися заходи щодо радіофікації сільських населених пунктів. Основною ланкою у цій роботі в той час були малопотужні і технічно погано оснащені районні радіовузли. На кінець 1944 р. в Золотоніському районі Полтавської (нині – Черкаської) області такий радіовузел обслуговував районний центр і лише 5 сільських рад [13, с. 7].

Важливе морально-психологічне значення мало те, що відразу після визволення столиці України від окупантів відновилося українське радіомовлення. В листопаді 1943 р. з Києва прозвучали позивні Українського радіо – початок мелодії «Реве та стогне Дніпр широкий» [14, с. 353].

Щодо змісту інформаційних радіопередач, які трансливалися для населення звільнених територій на заключному етапі війни, то уявлення про це дає аналіз тематики «Останніх вістей» Українського радіокомітету у червні 1944 р. Всього за цей час ця головна інформаційна програма, яка безпосередньо контролювалася ЦК КП(б)У, передала 1945 матеріалів, серед яких: повідомлення з фронтів – 179, партійне життя – 88, радянське будівництво – 210, промисловість і транспорт – 274, сільське господарство, наука, культурне будівництво – 236, фізкультура і спорт – 96, закордонна інформація – 600, різні – 70.

Впродовж червня 1944 р. по радіо для сільського населення, як і інших категорій слухачів, було передано 359 концертів, з них присвячених радянській музиці – 108; народній творчості – 99, музичним творам композиторів минулого – 152. В числі цих концертів, як свідчить аналіз, українська музика посідала 30 %, російська музика – 40 %, музика інших народів СРСР – до 10 %. Крім того у червні 1944 р. по радіо були передані твори українських радянських композиторів Лятошинського, Вериківського, а також організовані авторські концерти композиторів Данькевича, Штогаренка, Козицького, Косенка та інших.

На радіо широко була представлена українська музична класика, зокрема твори Лисенка, Стеценка, Степового. Після повернення з евакуації до Києва професійних художніх колективів республіки Український радіокомітет організував трансляцію симфонічного концерту за участю державного симфонічного оркестру УРСР та народної артистки Союзу СРСР Зої Гайдай і заслуженого артиста УРСР Платонова. Силами акторів Українського радіокомітету була поставлена незакінчена опера композитора Леонтовича «На русалчин Великдень», трансляція якої по радіо одержала високу оцінку [15, с. 129–130].

В 1945 р. сільські радіослухачі отримали можливість за допомогою радіо знайомитися зі спектаклями, що йшли в столичному театрі опери і балету імені Т. Г. Шевченка, драматичного театру імені І. Франка, російському драматичному театру імені Лесі Українки, а також в Колонному залі Київської державної філармонії. Крім концертів

державного симфонічного оркестру, радіослухачі у тому ж році дістали змогу прилучитися до творів мистецтва у виконанні державного народного хору під керівництвом Г. Верьовки, заслуженої капели «Думка».

В практику увійшла трансляція виступів кращих колективів художньої самодіяльності. Під час республіканської олімпіади художньої самодіяльності влітку 1945 р. біля мікрофона виступили учасники художньої самодіяльності з більшості областей України [16, с. 395–396]. Крім того проводилися радіо фестивалі за участю кращих колективів художньої самодіяльності сільських районів. У травні 1947 р. в такому радіо фестивалі брали участь самодіяльні митці Городищенського, Катеринопільського і Києво-Святошинського районів Київської області [17, с. 17 зв.].

В перші повоєнні роки в радіопередачах значне місце посідала тема відбудови господарства і культури. Як і раніше, пропагувалася дружба народів СРСР, возвеличувалася роль Сталіна і Комуністичної партії. Музичний репертуар радіо, як і тематика інформаційних програм, перебував під неослабним контролем і постійно аналізувався ЦК КП(б)У і ЦК ВКП(б). Так, у вересні 1946 р. секретар ЦК КП(б)У І. Назаренко доповідав Управлінню пропаганди і агітації ЦК ВКП(б)У про стан музичного мовлення Українського радіокомітету. Йшлося про те, що на Українському радіо введено тематичні передачі «Творчість народів СРСР», «Майстри української музичної культури», «Пісні партизан Великої Вітчизняної війни», «Концерти для Червоної Армії».

Разом з тим, за висновками І. Назаренка, в репертуарі Українського радіо з'явилися твори «сумнівної музичної якості і текстового змісту». Далі партійний функціонер негативно оцінював те, що до програм естрадних радіоконцертів включаються старовинні циганські романси, фокстроти, танго, слоуфокси та інша джазова музика [18, с. 59].

Обласні радіокомітети, функціонуючи під безпосередньою опікою обкомів КП (б) У, теж вели політичне і художнє мовлення. Наприклад, в Дніпропетровській області розділ політичного мовлення включав бесіди, лекції, виступи – всього 6 передач на тиждень. За 4 місяці 1948 р. по обласному радіо виступали передовики промисловості, сільського господарства, секретарі райкомів партії, керівники підприємств і колгоспів – всього 90 чоловік.

Щоб посилити ідеологічний вплив на населення, зокрема в період підготовки до виборів до

Верховної Ради СРСР, обласні радіокомітети, які не мали власних радіостанцій, організували трансляцію своїх передач в сільські райони по дротах. Так, мовлення по дротах в Дніпропетровській області велось в 28 районах, в Кіровоградській – в 30 [19, с. 229–230].

В повоєнні роки певний вплив на інформування сільського населення мало районне радіомовлення. Однак його мережа, технічні можливості та зміст роботи залишалися на дуже низькому рівні. На початок 1947 р. в Україні з 756 сільських районів редакції місцевого мовлення були організовані лише в 230 районах з тижневим обсягом мовлення 30–45 хвилин. Студії районного радіомовлення були обладнані застарілою і зношеною апаратурою.

Характерним недоліком в роботі районних радіо редакцій було те, що більшість з них обмежувалася передачею змісту районних газет і працювали тільки в день їх виходу. Деякі редакції читали статті з обласних, республіканських і центральних газет і журналів, а також лекції місцевих вчителів і лікарів, в більшості випадків низької якості. Власні ж матеріали часто були не цікавими і літературно не опрацьованими [18, с. 64–67].

Продовжувалася робота щодо розширення мережі радіомовлення в сільській місцевості. В Дніпропетровській області у 1948 р. діяло 114 радіовузлів із загальною кількістю радіоточок 78 149. Власні радіовузли були обладнані в 11 колгоспах і 14 радгоспах, в 7 МТС. Загальна кількість радіоточок в селах області, не рахуючи районних центрів, складала 4472 (включаючи колгоспи, радгоспи, МТС) [20, с. 338–339].

Важливу роль в інформуванні сільського населення відігравали колгоспні радіовузли. Уявлення про їх роботу можна скласти на прикладі радіовузла колгоспу «Червоний промінь» Олександрівського району Кіровоградської області. Крім трансляції передач всесоюзного і республіканського радіо, по сільській радіомережі передавали різні оголошення – про назви кінофільмів, що будуть демонструватися у сільському клубі, товари, що поступили до сільського магазину та інша інформація. Щосуботи випускалася радіогазета, у якій висвітлювалися події сільського життя за тиждень. Роботою редакції радіогазети керував секретар парторганізації [21, с. 215–217].

В 1949 р. в Дніпропетровській області вже працювало 165 радіовузлів, якими обслуговувалося 89244 радіоточок. Із цієї кількості 104 вузли і близько 10 тис. радіоточок знаходились в сільських районах [22, с. 344–345].

У перші повоєнні роки індивідуальних радіоточок в селах практично не було. Гучномовці встановлювалися переважно у громадських місцях села, де збиралися люди – в конторах колгоспів, клубах, школах, сільських радах, на майданах у центрі сіл тощо. І лише на початку 1950-х років розпочалася радіофікація сільських осель. З'явилися такі форми культурно-освітньої роботи з використанням радіо як колективні радіослухання. В Шполянському районі Київської (нині – Черкаської) області в 1949 р. сільські клуби організували 270 колективних радіослухань. В цьому ж районі під час польових робіт встановлювалися радіоприймачі на польових ставах та біля молотильних агрегатів [23, с. 1–5].

В цілому ж кількість радіоточок в сільській місцевості не задовольняла культурних потреб населення, хоч і перевищувала у 1949 р. довоєнний рівень на 56 %, досягши 200 тис. одиниць. Питома вага радіофікованих колгоспів на початок 1950 р. становила лише 12 % [24, с. 209–212]. Хоча вже з'являлися райони суцільної радіофікації, якою охоплювалися усі населені пункти. На кінець 1949 р. ними стали Поліський, Черкаський, Корсунь-Шевченківський райони Черкаської області [25, с. 376].

В постанові Ради Міністрів УРСР «Про заходи по поліпшенню радіофікації Української РСР» від 28 грудня 1949 р. відзначалося, що «радіовузли і радіотрансляційні сітки, які є в сільських місцевостях, недостатньо технічно устатковані, мають, як правило, застарілу, різнотипну, малопотужну апаратуру».

Висновки урядової постанови ґрунтувалися на численних фактах недоліків в радіофікації сільських населених пунктів. Так, районна газета «Приорільська правда» повідомляла, що в селі Дмухайлівці Котовського району Дніпропетровської області немає жодного радіоприймача, і ніхто навіть не думає, щоб обладнати сільського радіовузла. Жителі цього ж села внаслідок скасу-

вання посад листонош, тривалий час були практично «відрізані» від зовнішнього світу, не маючи змоги отримувати інформацію про події в країні і світі. Бригадир місцевого колгоспу зазначав: «За час жнив люди в степу не бачили газет і не чули радіо. Не знають, що діється в нашій країні, нічого їм не відомо і про міжнародні події. Я б з великою охотою почитав би в обідній перерив газету, але за жнива не бачив яка вона й є» [26, с. 2].

Виходячи із незадовільного стану радіофікації сільських населених пунктів, уряд прийняв рішення встановити у 1950–1955 рр. в селах республіки 2,45 млн. нових радіоточок [24, с. 209–212]. Однак, як і в повоєнні роки ще довго радіо залишалося недоступним засобом інформації сільського населення. Навіть у 1952 р. за наслідками вибіркового обстежень у селах столичної Київської області було виявлено, що лише 18 сімей колгоспників із 506 обстежених мали радіоприймачі [27, с. 64].

Висновки. Отже, преса і радіо мали помітний вплив на формування інформаційного середовища українського повоєнного села. Зміст газет повністю контролювався комітетами КП(б)У і спрямовувався на збереження серед людей загального духовного піднесення, викликаного перемогою у війні, переведення його у русло трудової активності і подолання післявоєнних труднощів. Газети були важливим джерелом інформації, з якого сільське населення під кутом партійної пропаганди дізнавалося про новини місцевого життя, внутрісоюзні та зарубіжні події.

Важливе місце у повсякденному житті сільського населення посідало радіо, у програмах якого жителям села найбільш до вподоби були музично-пісенні передачі, записи драматичних творів та концертів художньої самодіяльності. Однак доступ сільських жителів до радіо був обмеженим, оскільки технічна оснащеність і розгалуженість сільської радіомережі у повоєнні роки перебували ще на низькому рівні.

Список літератури:

1. Костюк Д. В. Політична ідеологія в місцевій пресі періоду пізнього сталінізму (на прикладі Запорізької області). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2019. Вип. 32. Т. 2. С. 79–86.
2. Федотова О. О. Діяльність органів цензури УРСР зі збереження державної таємниці в пресі у другій половині 1940-х рр. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: історичні науки*. 2021. № 3. 32 (71). С. 142–147.
3. Мельниченко В. М. Висвітлення життя повоєнного села в районній пресі (1943–1950 рр.). *Український селянин : збірник наукових праць*. 2012. Вип. 13. С. 31–33.
4. Інформація Полтавського обкому партії Центральному Комітету КП(б)У про знищення фашистськими окупантами на території області культурно-освітніх закладів. 13 жовтня 1943 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941–1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.

5. Інформація Полтавського обкому партії Центральному Комітету КП(б)У про розгортання роботи закладів вищої школи, народної освіти, мережі культурно-освітніх закладів на визволеній території області. 28 листопада 1943 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941–1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.
6. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). Ф. П–229. Драбівський райком Компартії України. Оп. 1. Спр. 2. Протоколи общих партійних збораній району. 5 жовтня 1943 – 14 грудня 1943 року. 86 арк.
7. Справка Днепропетровского обкома КП(б)У о работе областных, городских и районных газет. Декабрь 1949 г. Восстановление Приднепровья (1946–1950) : Документы и материалы / Рук. кол. сост. И. Ф. Курас. К. : Политиздат Украины, 1988. VII, 534 с.
8. Постанова Дніпропетровського обкому КП(б)У «Про досвід роботи ланок Марка Озерного і Надії Кошик у вирощуванні кукурудзи і заходи з впровадження їх досвіду у колгоспах області». 13 березня 1946 р. Восстановление Приднепровья (1946–1950) : Документы и материалы / Рук. кол. сост. И. Ф. Курас. К. : Политиздат Украины, 1988. VII, 534 с.
9. Колодний П. Щоденно підвищувати свій ідейно-політичний рівень. Ленінський шлях : Орган Великогобагачанського РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Полтавської області. 1946. 4 серпня.
10. Сайко О. Налагодити керівництво колгоспом. Будівник соціалізму : Орган Гадяцького РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Полтавської області. 1947. 19 червня.
11. Тягло І. Пресу – в маси. Будівник соціалізму : Орган Гадяцького РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Полтавської області. 1948. 19 вересня.
12. Історія Української РСР: У 8-ми томах, 10-ти книгах. К. : Наукова думка, 1977. Т.7: Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу (1941–1945 рр.) / Ред. колегія : В. І. Коваль та ін. 536 с.
13. ДАЧО. Ф. Р–630. Відділ народної освіти виконкому Золотоніської районної ради депутатів трудящих. Оп. 1. Спр. 34. Звіти про роботу клубів та хат-читалень за 1944 рік. 16 арк.
14. Охмакевич Н. Ф. Телевидение и радиовещание. Украинская Советская Социалистическая Республика : Энциклопедический справ. / Гл. редкол. : Кудрицкий А. В. (отв. ред.) и др. К. : Гл. ред. УСЭ, 1987. 516 с.
15. Довідка Українського радіокомітету Центральному Комітету КП(б)У про покращення радіомовлення та радіофікації в республіці. 10 липня 1944 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941–1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.
16. Інформація Комітету по радіофікації і радіомовленню при Раді Міністрів УРСР про роботу республіканського радіо. Не раніше 7 травня 1949 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941 – 1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.
17. Державний архів Київської області. Ф. Р–4874. Киевский областной дом творчества областного отдела по делам культурно-просветительских учреждений Киевского областного совета депутатов трудящихся. Оп. 1. Спр. 11. Приказы по Дому. Приказ № 3 «Об участии самодеятельных художественных коллективов Катеринопольского, Городыщенского и Киево-Святошинского районов в радиопразднике от 23 мая 1947 года». 30 січня – 31 грудня 1947 року. 30 арк.
18. Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГО України). Ф. 1. Центральний Комітет Комуністичної партії України. Оп. 23. Спр. 2824. Справки, переписка о кинофикации и радиофикации сел и колхозов Украины. 14 февраля – декабрь 1946 г. 95 арк.
19. Інформаційний звіт про діяльність Комітету по радіофікації і радіомовленню при Раднаркомі УРСР за 1945 р. Лютий 1946 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941 – 1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.
20. Довідка сектора друку Дніпропетровського обкому КП(б)У про стан радіомовлення в області. 1 травня 1948 р. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941 – 1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.
21. Дейнеко А. Село наше Красне... Історія села Красносілка від сивої давнини до наших днів. Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2007. 162 с.
22. Доповідна записка Дніпропетровського обкому партії Центральному Комітету КП(б)У про стан радіофікації області. Лютий 1949 р. Восстановление Приднепровья (1946–1950) : Документы и материалы / Рук. кол. сост. И.Ф. Курас. К. : Политиздат Украины, 1988. VII, 534 с.
23. ДАЧО. Ф. Р–3873. Відділ культури виконавчого комітету Христинівської районної ради депутатів трудящих. Оп. 1. Спр. Річний звіт Христинівського районного відділу культурно-освітньої роботи Київському обласному відділу про стан культурно-освітньої роботи в районі в 1949 р. 47 арк.
24. Постанова Ради Міністрів УРСР від 28 грудня 1949 р. «Про заходи по поліпшенню радіофікації Української РСР». Культурне будівництво в Українській РСР : Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. Збірник документів в 2-х т. Т. 2 (червень 1941–1960 рр.). К. : Держполітвидав, 1961.

25. Звіт Комітету по радіофікації і радіомовленню при Раді Міністрів УРСР про стан радіофікації в сільській місцевості республіки в 1948 р. [Не раніше 1 січня 1949 р.]. Культурне будівництво в Українській РСР (червень 1941–1959). К. : Наукова думка, 1989. 573 с.

26. Либідь А. Щоденно проводити культурно-масову роботу в колгоспах. Приорільська правда. Орган Котовського РК КП(б)У та районної ради депутатів трудящих Дніпропетровської області. 1947. 12 серпня.

27. Рибак І. В. Соціально-побутова сфера українського повоєнного села. *Український історичний журнал*. 1994. № 1. С. 61–72.

Shamrai O.H. MASS MEDIA AS A FACTOR OF IDEOLOGIZATION OF THE LIFE OF THE UKRAINIAN POST-WAR VILLAGE (1943–1950)

The article comprehensively examines the role of the mass media as a factor of ideologization of everyday life and cultural and educational processes in the post-war Ukrainian village.

Using the problem-chronological method and content analysis, the range of periodicals in Ukraine during the years of post-war reconstruction (1943–1950) was clarified, taking into account their prevalence in rural areas, as well as their thematic focus. It was established that mass media in the village were represented mainly by periodicals – central, regional and district newspapers, and over time, wire radio broadcasting became widespread. These mass media were a powerful and practically irreplaceable source of information from which the rural population learned about the events of domestic and foreign life under the influence of Communist Party propaganda.

The content of newspapers distributed among the population in the post-war years, including in rural areas, was ideological regardless of the type of publication. All central, regional and district newspapers were organs of the Central Committee, regional and district committees of the party and were accordingly controlled by them. On the pages of newspapers, the work of collective farms, machine and tractor stations, and other organizations involved in agricultural production was systematically and consistently covered. Information about the progress of agricultural work was necessarily and in most cases artificially and pathetically tied to the performance of tasks arising from party decisions. From the point of view of party propaganda, information was also presented in radio programs, in which a significant place was also given to music and song programs, recordings of dramatic works and concerts of amateur artists.

The article makes a general conclusion that the mass media in the post-war period (1943–1950) were completely subordinated to then ruling Communist Party ideology and were a factor of ideologization of the life of the post-war Ukrainian village.

Key words: *periodical press, radio broadcasting, district newspapers, propaganda and agitation, cultural environment.*